

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Навчально-науковий інститут фізичної культури

Кафедра медико-біологічних основ фізичної культури

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ННІ інституту фізичної
культури
« 31 » серпня 2018
М.О. Лянной

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Галузь знань: 01 Освіта/перший (бакалаврський) рівень

Спеціальність: 014 Середня освіта (Мова і література (німецька))

Освітньо-професійна програма: Середня освіта (Німецька та англійська мови).

Мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією
Навчально-наукового інституту
фізичної культури
« 31 » серпня 2018 р
Голова: Міщенко О. В., к.н. з фіз.вих.,
доцент Міщенко

Суми - 2018

Розробники:

1. Латіна Ганна Олександрівна – к.б.н., доцент кафедри медико-біологічних основ фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри медико-біологічних основ фізичної культури

Протокол № 1 від «30» серпня 2018 р.

Завідувач кафедри медико-біологічних основ фізичної культури
Калиниченко Ірина Олександрівна, д.мед.н, професор

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Бакалавр	Обов’язкова
		Рік підготовки:
		1-й
		Семестр
2-й		
Лекції		
14 год.		
Практичні, семінарські		
16 год.		
Лабораторні		
год.		
Самостійна робота		
58 год.		
Консультації:		
2 год.		
Вид контролю: залік		
Загальна кількість годин – 90		

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у майбутніх фахівців умінь та компетенцій для забезпечення ефективного управління охороною праці та поліпшення умов праці з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу та міжнародного досвіду, а також в усвідомленні нерозривної єдності успішної професійної діяльності з обов'язковим дотриманням усіх вимог безпеки праці у педагогічній галузі.

Завдання навчальної дисципліни:

1. Надати знання здатність до ефективного використання положень нормативно-правових документів в своїй діяльності;
2. Сформувати навички володіння основними методами збереження здоров'я та працездатності виробничого персоналу.
3. Навчити сучасним методам оцінки факторів ризику здоров'я, небезпечних та шкідливих факторів середовища та професійного ризику.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Для ефективного опанування навчальної дисципліни важливим є опанування такими дисциплінами:

1. Анатомія людини
2. Фізіологія людини
3. Вікова фізіологія.
4. Педагогіка.
5. Основи правознавства

3. Результати навчання за дисципліною

Знання	<p>ПРЗ-1. Знання закономірностей розвитку особистості, вікових особливостей учнів, їхньої психології та специфіки сімейних стосунків.</p> <p>ПРЗ-3. Знання та усвідомлення особливостей навчання різних груп учнів, застосування диференціації навчання, організація освітнього процесу з урахуванням особливих потреб учнів.</p>
Уміння	<p>ПРУ – 4. Уміння проектувати психологічно безпечне й комфортне освітнє середовище, ефективно працювати автономно та в команді, організовувати співпрацю учнів та комунікацію з їхніми батьками.</p>
Комунікації	<p>ПРА-2. Відповідальне ставлення до забезпечення охорони життя і здоров'я учнів у навчально-виховному процесі та позаурочній діяльності.</p>

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Кількість балів	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90 – 100	Оцінка «відмінно». Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили
82 - 89	Оцінка «добре». Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких не значна
74 - 81	Оцінка «добре». Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок
64 - 73	Оцінка «задовільно». Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих
60 - 63	Оцінка «задовільно». Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні
35-59	Оцінка «незадовільно». Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу
1 - 34	Оцінка «незадовільно». Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів

Розподіл балів

Поточний контроль													Разом	Сума
РОЗДІЛ 1			РОЗДІЛ 2											
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4	Т 2.5.	Т 2.6	Т 2.7	Т 2.8	Т 2. 9	Т 2.1 0		100
Поточний контроль													60	
12	8	8			8	8		8	8					
Контроль самостійної роботи													40	
2	2	2	4	4	2	2	4	2	2	6	4	4		

Т 1.1, Т 1.2 ... Т 2.4 – теми розділів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання можуть бути: тести, реферати, розрахункові роботи, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, завдання на лабораторному обладнанні, інші види індивідуальних та групових завдань тощо.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Тема 1.1. Правові та організаційні основи охорони праці. Сучасний стан охорони праці в Україні та за кордоном. Суб'єкти і об'єкти охорони праці. Основні терміни та визначення в галузі охорони праці. Класифікація шкідливих та небезпечних виробничих чинників. Конституційні засади охорони праці в Україні. Законодавство України про охорону праці. Закон України «Про охорону праці». Основні принципи державної політики України у галузі охорони праці. Гарантії прав працівників на охорону праці, пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці. Охорона праці жінок, неповнолітніх, інвалідів. Обов'язки працівників щодо додержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці. Обов'язкові медичні огляди працівників певних категорій. Відповідальність посадових осіб і працівників за порушення законодавства про охорону праці. Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП): визначення, основні вимоги та ознаки. Структура НПАОП. Реєстр НПАОП. Стандарти в галузі охорони праці. Система стандартів безпеки праці (ССБП). Міждержавні стандарти ССБП. Національні стандарти України з охорони праці. Акти з охорони праці, що діють в організації, їх склад і структура.

Тема 1.2. Професійні захворювання та травматизм у педагогічній галузі. Інструкції з охорони праці. Загальні положення та визначення поняття нещасного випадку. Мета та завдання розслідування нещасних випадків. Обов'язки роботодавця щодо розслідування нещасних випадків. Обставини, за яких проводиться розслідування. Встановлення зв'язку нещасного випадку з виробництвом. Розслідування та облік нещасних випадків, хронічних професійних захворювань і отруєнь на виробництві. Особливості розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру. Дослідження та профілактика виробничого травматизму. Основні причини виробничих травм та професійних захворювань. Поняття про професійні

захворювання. Перелік професійних захворювань у педагогічній галузі. Розподіл травм за ступенем тяжкості. Методи дослідження виробничого травматизму. Основні технічні та організаційні заходи щодо профілактики травматизму та професійної захворюваності в галузі.

Тема 1.3. Поняття важкості та напруженості праці у педагогічній діяльності. Аналіз умов праці у галузі за показниками шкідливості та небезпечності чинників виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу. Вимоги до санітарного контролю за станом повітря робочої зони. Вимоги до засобів індивідуального захисту. Особливості заходів електробезпеки на підприємствах галузі. Санітарно-гігієнічні вимоги до умов праці в педагогічній галузі. Мікроклімат робочої зони. Важкість праці: динамічні, статичні навантаження. Напруженість праці у педагогічній діяльності. Шляхи оптимізації трудового процесу з позиції охорони праці.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Тема 2.1. Теоретичні основи БЖД. Небезпека – провідний термін БЖД. Етапи розвитку наукового напрямку «Безпека життєдіяльності людини». Теоретичні основи БЖД: Визначення поняття «Безпека життєдіяльності»; Структура БЖД. Поняття безпеки. Поняття небезпеки. Ризик як ймовірність прояву небезпек. Мета та завдання дисципліни БЖД. Класифікація джерел небезпечних та шкідливих факторів. Система «людина – життєве середовище» та її компоненти.

Тема 2.2. Людина в системі «людина-середовище». Фактори зниження життєдіяльності людини. Психологічна надійність людини. Психофізіологічна діяльність людини. Шляхи підвищення життєдіяльності людини.

Тема 2.3. Середовище в системі «людина-середовище». Оцінка мікроклімату та освітленості у приміщеннях праці. Поняття мікроклімату

зони праці. Параметри мікроклімату та їх характеристика. Кліматичні фактори та їх вплив на стан здоров'я людини. Акліматизація як соціально-біологічний процес. Вплив параметрів мікроклімату на продуктивність праці людини. Значення світла у житті людини. Вплив освітлення на функції зору, стан організму і працездатність. Гігієнічні вимоги до природного освітлення. Назвіть основні світлотехнічні величини. Методика оцінки природного освітлення та вимоги до нього. Методика оцінки штучного освітлення та його види. Характеристика ламп: переваги і недоліки. Основні принципи нормування освітленості. Кольорова гамма внутрішньої поверхні виробничих приміщень – складова санітарно-гігієнічних вимог.

Тема 2.4. Ризик як оцінка небезпеки. Поняття про ризик. Поняття індивідуального та соціального ризику. Види ризику. Концепція прийнятного ризику. Методи визначення величини ризику. Причини ризикованої поведінки людини.

Тема 2.5. Визначення біоритміологічного типу людини. Прогнозування фізіологічної активності людини за допомогою біоритмів. Визначення стресового навантаження людини. Поняття про біологічні ритми. Класифікація типів біоритмів та їх характеристика. Коливання біоритмів протягом доби. Вплив біоритмів на типи працездатності людини. Біоритміологія: основні напрями, перспективи. Причини ризикованої поведінки людини. Добові біоритми, їх види та характеристика. Зв'язок біоритмів з БЖД. Поняття про стрес та його стадії. Причини виникнення стресового напруження людини. Способи боротьби зі стресом. Зміни фізіологічних функцій людини під дією стресу. Основні симптоми неврозів. Методи послаблення негативної дії стресу на організм людини. Емоційні якості людини. Адаптація (характеристика по Сельє). Роль стресу в безпеці життєдіяльності. Виробничий стрес – професійна небезпека. Прикмети стресового напруження. Здоров'я і стрес. Стрес і його значення для організму. Вплив стресу на травматизм і аварійність.

Тема 2.6. Моніторинг радіаційної безпеки. Прилади дозиметричного контролю. Поняття про радіацію. Причини виникнення радіаційної обстановки. Дати визначення рівня радіації. Назвати дози опромінення. Назвати системні та несистемні одиниці доз опромінення. Способи оцінка радіаційної обстановки. Зони радіоактивного забруднення та їх характеристика. Вплив радіації на організм людини. Причини та наслідки Чорнобильської катастрофи. Прилади дозиметричного контролю.

Тема 2.7. Моніторинг хімічної небезпеки. Прилади хімічної розвідки. Причини виникнення хімічної небезпеки. Поняття про отруйні речовини, їх загальна характеристика. Оцінка хімічної обстановки на об'єктах, де використовують СДОР. Застосування хімічної зброї. Поняття про зону хімічного ураження. Вплив отруйних речовин на здоров'я працюючих. ВПХР: структура та характеристика. Причини виникнення хімічної небезпеки. Поняття про отруйні речовини, їх загальна характеристика. Оцінка хімічної обстановки на об'єктах, де використовують СДОР. Застосування хімічної зброї. Поняття про зону хімічного ураження. Вплив отруйних речовин на здоров'я працюючих. ВПХР: структура та характеристика.

Тема 2.8. Алгоритм дій населення та засоби захисту при надзвичайних ситуаціях. Поняття про надзвичайну ситуацію. Визначте основні види природних небезпек. Наведіть приклади. Охарактеризуйте стихійні лиха, які вважаються непередбачуваними. Наслідки дії стихійних лих. Правила поведінки та дія людей з урахуванням особливостей надзвичайної ситуації. Види захисту населення в умовах надзвичайних ситуацій. Колективні засоби захисту та вимоги до їх обладнання та устаткування. Охарактеризуйте індивідуальні засоби захисту шкіри. основні види захисту органів дихання населення різних вікових груп. Протигаз ГП-7 – переваги та недоліки. Ізолюючі протигази та їх характеристика. Медичні засоби захисту. Особливості користування шприцем-тюбиком.

Тема 2.9. Пожежна безпека. Основні поняття та значення пожежної безпеки. Законодавча і нормативно-правова база пожежної безпеки. Теоретичні основи процесу горіння. Показники пожежовибухонебезпеки речовин і матеріалів. Джерела, шляхи і засоби забезпечення пожежної безпеки об'єктів. Профілактика пожеж. Рекомендації щодо правил поведінки при пожежах.

Тема 2.10. Організація життєдіяльності в екстремальних умовах. Поняття про екстремальні умови. Причини виникнення екстремальних ситуацій. Дії населення в екстремальних умовах.

6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	у тому числі					
	Усього	Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.р
РОЗДІЛ 1. ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ						
Тема 1.1. Правові та організаційні основи охорони праці.	10	2	4			4
Тема 1.2. Професійні захворювання та травматизм у педагогічній галузі.	8	2	2			4
Тема 1.3. Поняття важкості та напруженості праці у педагогічній діяльності.	8	2	2			4
РОЗДІЛ 2. ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ						
Тема 2.1. Теоретичні основи БЖД. Небезпека – провідний	6	2				4

термін БЖД.						
Тема 2.2. Людина в системі «людина-середовище». Хімічна і радіаційна небезпека.	6	2				4
Тема 2.3. Середовище в системі «людина-середовище».	8	2	2			4
Тема 2.4. Ризик як оцінка небезпеки.	6,5	0,5	2			4
Тема 2.5. Визначення біоритміологічного типу людини. Прогнозування фізіологічної активності людини за допомогою біоритмів. Визначення стресового навантаження людини.	6					6
Тема 2.6. Моніторинг радіаційної безпеки. Прилади дозиметричного контролю.	6		2			4
Тема 2.7. Моніторинг хімічної небезпеки. Прилади хімічної розвідки.	6		2			4 4
Тема 2.8. Алгоритм дій населення та засоби захисту при надзвичайних ситуаціях.	5	1				4

Тема 2.9. Пожежна безпека.	6,5	0,5				6
Тема 2.10. Організація життєдіяльності в екстремальних умовах.	6					6
	2				2	
Усього годин	90	14	16		2	58

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1,2	Тема 1.1. Правові та організаційні основи охорони праці. 1. Сучасний стан охорони праці в Україні та за кордоном. 2. Суб'єкти і об'єкти охорони праці. 3. Основні терміни та визначення в галузі охорони праці. 4. Класифікація шкідливих та небезпечних виробничих чинників. 5. Конституційні засади охорони праці в Україні. Законодавство України про охорону праці. Закон України «Про охорону праці». 6. Основні принципи державної політики України у галузі охорони праці. 7. Гарантії прав працівників на охорону праці, пільги і компенсації за важкі та шкідливі умови праці. 8. Охорона праці жінок, неповнолітніх, інвалідів. Обов'язки працівників щодо додержання вимог нормативно-правових актів з охорони праці. 9. Обов'язкові медичні огляди працівників певних категорій. 10. Відповідальність посадових осіб і працівників за порушення законодавства про охорону праці. 11. Нормативно-правові акти з охорони праці (НПАОП): визначення, основні вимоги та ознаки. Структура НПАОП. Реєстр НПАОП. 12. Стандарти в галузі охорони праці. Система стандартів безпеки праці (ССБП). Міждержавні	4

	<p>стандарти ССБП. Національні стандарти України з охорони праці.</p> <p>13.Акти з охорони праці, що діють в організації, їх склад і структура. Інструкції з охорони праці.</p>	
3	<p>Тема 1.2. Професійні захворювання та травматизм у педагогічній галузі.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні положення та визначення поняття нещасного випадку. 2. Мета та завдання розслідування нещасних випадків. 3. Обов'язки роботодавця щодо розслідування нещасних випадків. Обставини, за яких проводиться розслідування. 4. Встановлення зв'язку нещасного випадку з виробництвом. 5. Розслідування та облік нещасних випадків, хронічних професійних захворювань і отруєнь на виробництві. 6. Особливості розслідування та обліку нещасних випадків невиробничого характеру. 7. Дослідження та профілактика виробничого травматизму. 8. Основні причини виробничих травм та професійних захворювань. 9. Поняття про професійні захворювання. 10.Перелік професійних захворювань у педагогічній галузі. 11.Розподіл травм за ступенем тяжкості. 12.Методи дослідження виробничого травматизму. 13.Основні технічні та організаційні заходи щодо профілактики травматизму та професійної захворюваності в галузі. 	2
4	<p>Тема 1.3. Поняття важкості та напруженості праці у педагогічній діяльності.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аналіз умов праці у галузі за показниками шкідливості та небезпечності чинників виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу. 2. Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу. 3. Вимоги до санітарного контролю за станом повітря робочої зони. 4. Вимоги до засобів індивідуального захисту. 5. Особливості заходів електробезпеки на 	2

	<p>підприємствах галузі.</p> <p>6. Санітарно-гігієнічні вимоги до умов праці в педагогічній галузі.</p> <p>7. Мікроклімат робочої зони.</p> <p>8. Важкість праці: динамічні, статичні навантаження.</p> <p>9. Напруженість праці у педагогічній діяльності.</p> <p>10. Шляхи оптимізації трудового процесу з позиції охорони праці.</p>	
5	<p>Тема 2.3. Середовище в системі «людина-середовище». Оцінка мікроклімату та освітленості у приміщеннях праці. Поняття мікроклімату зони праці. Параметри мікроклімату та їх характеристика.</p> <p>1. Як поділяють умови життєдіяльності за впливом на організм людини?</p> <p>2. Дайте визначення терміну «Метеорологічні умови виробничого середовища».</p> <p>3. Пил та його характеристика. Основні способи очистки повітря.</p> <p>4. Отруйні речовини у виробничій зоні і їх характеристика.</p> <p>5. Кліматичні фактори та їх вплив на стан здоров'я людини.</p> <p>6. Акліматизація як соціально-біологічний процес.</p> <p>7. Вплив параметрів мікроклімату на продуктивність праці людини.</p> <p>8. Значення світла у житті людини.</p> <p>9. Вплив освітлення на функції зору, стан організму і працездатність.</p> <p>10. Гігієнічні вимоги до природного освітлення.</p> <p>11. Назвіть основні світлотехнічні величини.</p> <p>12. Методика оцінки природного освітлення та вимоги до нього.</p> <p>13. Методика оцінки штучного освітлення та його види.</p> <p>14. Характеристика ламп: переваги і недоліки.</p> <p>15. Основні принципи нормування освітленості.</p> <p>16. Кольорова гамма внутрішньої поверхні виробничих приміщень – складова санітарно-гігієнічних вимог.</p>	2
6	<p>Тема 2.4. Ризик як оцінка небезпеки.</p> <p>1. Поняття про ризик.</p> <p>2. Поняття індивідуального та соціального ризику.</p> <p>3. Види ризику.</p> <p>4. Концепція прийнятного ризику.</p> <p>5. Методи визначення величини ризику.</p>	2

	Причини ризикованої поведінки людини.	
7	Тема 2.6. Моніторинг радіаційної безпеки. Прилади дозиметричного контролю. 1. Поняття про радіацію. 2. Причини виникнення радіаційної обстановки. 3. Дати визначення рівня радіації. 4. Назвати дози опромінення. 5. Назвати системні та несистемні одиниці доз опромінення. 6. Способи оцінка радіаційної обстановки. 7. Зони радіоактивного забруднення та їх характеристика. 8. Вплив радіації на організм людини. 9. Причини та наслідки Чорнобильської катастрофи. 10. Прилади дозиметричного контролю.	2
8	Тема 2.7. Моніторинг хімічної небезпеки. Прилади хімічної розвідки. 1. Причини виникнення хімічної небезпеки 2. Поняття про отруйні речовини, їх загальна характеристика 3. Оцінка хімічної обстановки на об'єктах, де використовують СДОР 4. Застосування хімічної зброї. 5. Поняття про зону хімічного ураження. 6. Вплив отруйних речовин на здоров'я працюючих 7. ВПХР: структура та характеристика. Причини виникнення хімічної небезпеки 8. Поняття про отруйні речовини, їх загальна характеристика 9. Оцінка хімічної обстановки на об'єктах, де використовують СДОР 10. Застосування хімічної зброї. 11. Поняття про зону хімічного ураження. 12. Вплив отруйних речовин на здоров'я працюючих 13. ВПХР: структура та характеристика	2
Разом		16

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Желібо Є.П. Безпека життєдіяльності. Навч. посіб. Для студентів вищих навчальних закладів освіти I-IV рівнів акредитації / Є.П. Желібо, Н.М. Заверуха, В.В. Зацарний. – К.: Каравела, Львів: новий світ-2000, 2007.

2. Ярошевська В.М. Безпека життєдіяльності: підручник / В.М. Ярошевська. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 209 с.
3. Катренко Л. А. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: навч. посіб./ Л. А. Катренко, І. П. Пістун – Суми: Університетська книга, 2009. – 540 с.
4. Конспект лекцій з нормативної навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі» для студентів соціально–економічних спеціальностей всіх форм навчання / Укладач М. П. Костюченко. – Донецьк: ДонНТУ, 2013. – 145с.
5. Катренко Л. А. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: навч. посіб./ Л. А. Катренко, І. П. Пістун – Суми: Університетська книга, 2009. – 540 с.
6. Конспект лекцій з нормативної навчальної дисципліни «Охорона праці в галузі» для студентів соціально–економічних спеціальностей всіх форм навчання / Укладач М. П. Костюченко. – Донецьк: ДонНТУ, 2013. – 145с.
7. Охорона праці в галузі. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів всіх спеціальностей і напрямів підготовки за освітньо–кваліфікаційним рівнем спеціаліст, магістр/ С. М. Богомаз–Назарова, А. І. Ткачук, С. О. Кононенко. – Кіровоград: «Ексклюзив–систем». – 2012. – 100 с.
8. Охорона праці в галузі: Конспект лекцій / укл.: В. К. Сівак, В. Д. Солодкий, І. М. Пантелю – Чернівці: Чернівецький нац. ун–т, 2010. – 153 с.
9. Калиниченко І. О. Методика оцінки напруженості трудового процесу вчителя загальноосвітніх навчальних закладів: науково–методичне видання / І. О. Калиниченко, А. Н. Каракашян, Г. О. Латіна. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007 – 28 с.
10. Латіна Г. О. Профілактика впливу професійних стресорів педагогічної діяльності / Г. О. Латіна, І. О. Калиниченко – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. – 48 с.
11. Основи медичних знань у схемах: навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. / Г. О. Латіна. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – 224 с.

Додаткові:

1. Протоєрейський О. С. Охорона праці в галузі: навч. посіб./ О. С. Протоєрейський, О. І. Запорожець. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. – 268 с.
2. Русаловський А. В. Правові та організаційні питання охорони праці: навч. посіб./ А. В. Русаловський – 4-те вид., допов. і перероб. – К.: Університет «Україна», 2009. – 295 с.
3. Сидоренко П. І. Військово-медична підготовка : підруч. / Сидоренко П. І., Гут Т. М., Чернищенко Г. А. – К. : Медицина, 2008. – 432 с.
4. Слободянюк Ю. Ю. Сучасний стан охорони праці в Україні/ Ю. Ю. Слободянюк, Р. В. Крот // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. – 2014. – №1 (84) – С. 42–46.
5. Третьяков О. В. Охорона праці: Навчальний посібник з тестовим комплексом на CD/ за ред. К. Н. Ткачука./ О. В. Третьяков, В. В. Зацарний, В. Л. Безсонний – К.: Знання, 2010. – 167 с.
6. Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України – [Режим доступу]: <http://www.social.org.ua/activity/profilactik>
7. Шаботов В.М. Цивільна оборона. Навчальний посібник / В.М. Шаботов. – К.: Центр, 2001.
8. Яким Р.С. Безпека життєдіяльності людини: Навчальний посібник / Р.С. Яким. – Львів: Видавництво «Бескид Біт», 2005.
9. Ярошевська В. М. Охорона праці в будівельній галузі: навч. посіб./ В. М. Ярошевська, В. Й. Чабан – Рівне: НУВГП, 2005. – 313с.
10. Ярошевська М.М. Словник термінів і понять з безпеки життєдіяльності: Навчальний посібник / М.М. Ярошевська, В.М. Ярошевська, Д.М. Диновський. – К., 2004.

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

Календар щеплень, дозиметричні прилади: ДП-5В, ДП-22В, військовий прилад хімічної розвідки, аптечка АІ-2, індивідуальний протихімічний пакет; люксметр, термометри, гігрометри, вогнегасник, схема евакуації, таблиці з протипожежними заходами та засобами.

